

Forfatter: Claussen, Sophus

Titel: Sophus Claussens Lyrik :

Citation: Claussen, Sophus: "Sophus Claussens Lyrik :", i Claussen, Sophus: *Sophus Claussens Lyrik* ; Det Danske Sprog- og Litteraturselskab ; Gyldendal, 1982-, s. 337.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-claussen12val-shoot-idm140570239562224/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Sophus Claussens Lyrik :

SAMLET EFTERSKRIFT

Jeg har skabt mit værk alene på udelukkelse, og enhver sandhed blev alene opnået på tabet af et sanseindtryk, som efter at have funklet, blev fortæret, og som tillod mig, takket være det mørke, der blev frigjort fra det, at trænge dybt ind i følelsen af det absolutte Mørke. Tilintetgørelsen blev min Beatrice.

(Mallarmé i brev til E. Lefébure 17.5.1867)

- gift med den sidste Engel

Efterskrifterne har vist et gennemgående træk: hver gang kritikkerne har klandret Sophus Claussen for uklarhed og *sprængthed*, har han med stædighed og indædt vrede fastholdt forfatterskabets karakter af *enhed* og sammenhæng. Irritationen og den hudløse harme er begribeligvis forståelig, men animositeten har også sin grund i faktiske forhold. I denne *tvetydighed* skal Sophus Claussen her fastholdes: som en Baudelaire på nordisk grund har han sine rødder i en gammel, klog enhedskultur – samtidig med at han med den yderste lydhørhed for sin tids radikalt nye tanker og forestillinger samt egne, smerteligt personlige erfaringer desperat må værgе sig mod en uorden og en forvirring, som til sidst og tilsyneladende kun i kunsten kan finde sit stabile hvilepunkt. Han er både den sidste klassicist og den første modernist – og hans bane beskriver vist for sidste gang den fra dannelsesstænkningen velkendte trefasede udvikling: hjemme, hjemløs, hjem. I modsætning til visse af det 19. århundredes forfattere finder han hjem til og i sin kunst; virkeligheden kan der profeteres om, den kan besværges – men som hjemsted og sikkerhed ligger den udenfor murene. I kraft af sit kendskab til det tabte paradys kan Claussen

med desto større autoritet ytre sig om de omkostninger og de savn, der er forbundet med tabet.

Han har selv givet sin version af denne udviklingshistorie i større enkelt digte fra før 1917, i de tidlige digtsamlingers og romaners komposition, i breve, men først og fremmest i essaysamlingerne, tydeligst i *Jord og Sjæl* i *Løvetandsfnug* (1918), hvor han gør sin egen skæbne – indtegnet i billedet af dannelsesromanens helt på dennes vandring ud og hjem – til symbol på den moderne lyriks udvikling.

Forelæsnngen er blevet behandlet andetsteds, mest dybtgående af Jan Sand Sørensen i *Kritik* 32 (1974); her er det kun nødvendigt at fremhæve, at helten netop postuleres at være kommet hjem efter sin lange dannelsesrejse med dens mangfoldige erfaringer af erotisk og kunstnerisk art: *Helten i min Roman vendte hjem for at gifte sig og opfylde Loven som de andre Alvorsmænd. Vendte hjem for af Stoffet at uddrage den Kostbarhed, som kaldes en Sjæl (. . .). Tingene forløses således dels på det menneskelige plan: Det var Himlen paa Jorden, man søgte, eller maaske Jorden i Himlen. Og ved et Slags vel-sindet Djævlery – ved en Himlens Lykke – traf det saaledes, at de, som begærede hedest, langt om længe fik alle deres Ønsker opfyldte; den ydre Verden, som de havde gennemmanet, kom til at svare til en indre Sammenhæng hos dem selv. Det lykkes ham således At dyrke en Kvinde, gifte sig, faa Børn og dog tro paa Madonna. Sideløbende hermed tilfredsstilles det kunstneriske anlæg, som gennem tiden er blevet udviklet til et så præcist registreringsorgan, at Claussen kan hævde, at kunstneren paa sin Maade [er] ligesaa ufejlbarlig som et optisk Instrument, som naturvidenskabsmanden, p. g. a. sin livslange forsken i underbevidsthedens kræfter og p. g. a. sin tillid til intuitionens og inspirationens indlysende sandhedsværdi. Med hensyn til den psykologiske baggrund for denne tillid til fantasien, *Indbildningskraften*, kan der kort henvises til Claussens udtalelse til Kai Hoffmann: *Du har omsider, før nogen, antydet Forbindelsen mellem det sammensatte og helstøbte. Subjektet, der udleverer sig selv som Objekt, ofrer /var. objektiverer**

sig selv for at naa til *Poesiens evige Kilder* (Fa V 130). Citatet berører flere, væsentlige punkter: for det første omtales den herskende vilje til at gøre *jeg'et* til genstand for iagttagelse og vurdering. For det andet antydes det, at denne proces har sine omkostninger på det menneskelige plan (*ofrer*); for det tredje, at der er tale om en valgsituation, der har det kunstneriske udtryk som det egentlige og afgørende mål – og til sidst at dette udtryk tilkendes absolut sandhedsværdi (*Poesiens evige Kilder*). Litteraturforskere har i denne forbindelse talt om en symbolistisk eller *pronominel* teknik, dvs. en teknik, hvor størrelser i yderverdenen benyttes som stedfortrædere for lidenskaber og impulser i det erkendende subjekt. Andre har analyseret denne *depersonaliseringsproces* og har i sammenhæng hermed talt om digtningens *objektive korrelat*. Claussen selv er i hvert fald på dette tidspunkt ikke i tvivl om sine visioners syntesedannende muligheder: *Broen vil blive bygget mellem Realisme og Idealitet, mellem Jord og Sjæl*, identiteten mellem ånd og natur, skaben og væren vil rejse sig som den ny tidsalders afgørende kendsgerning og magt. Som nævnt i *Foraarstaler* (p. 41) og citeret Fa V 122 er det altså i *Kunsten og med Verset* (. . .), at *Enheden i Tilværelsen* [er] *fundet*.

Det påfaldende ved denne kunstneridealisme er, at den tilkender fantasien en eksistensberettigelse, som Claussen tidligere totalt har frakendt den. Med et lånt udtryk kan det hævdes, at han her glider fra en position af sublim nihilisme til en positivitet af lavere orden (Jørgen Elbek om Johs. V. Jensen) – men det afgørende er, at dette skred er taget for gode varer af en senere tids kritikere og kunstnere som tegn på en legitimering og blåstempling af kunsten og dens væsen, som Claussen i sin mellemste periode under ingen omstændigheder kunne anerkende. Det er i kraft af sin viden om illusionen og om fantasiens vildeveje, at Claussen peger fremad – ikke i kraft af en kunstheroisering, der nok er opportun, men ikke desto mindre slører de omkostninger, der er forbundet med kunstnerisk skaben. Herom fortæller han i brevet til Edith Rode (D/ III 163 ff.) (der i parentes bemærket mest koncentreret og klart resumerer

hans daværende livserfaringer): den igangsættende, vegeterende og mediterende forelskelsestilstand (1) nedbrydes efterhånden for at give plads for en række diabolske eller desillusionerede vrængbilleder (2), der da senere afløses af *den bitre Eftertanke* (3), som nok afstedkommer en krise i forfatterskabet (*et Mareridt, en Krise, hvor vi frygtede for en Dobbeltighed i Tilværelsen. Ft 40 f.*), men altså også efterhånden og senere end brevet's affattelsestidspunkt aflejrer forestillinger om, at *Poesien er egentlig Messias* (*Fa V 128 og He VI 146*). Med Kai Hoffmanns ord: *Ordet [bliver] Begyndelsen og Enden. Man kunde paradoksalt udtrykke det saaledes, at Digteren ikke besynger en Ting, fordi han elsker den, men elsker den, fordi han har besunget den. Ordet er Ophavet, det, som ikke er sagt, eksisterer ikke* (*Fa V 130*).

Denne trefasede udvikling skal karakteriseres i det følgende – men med den paradoksale fortrængning i sidste fase godt in mente. Menneskets livsrytme – hævder Claussen i *Jord og Sjæl* – afspejler universets: *Vi deler da Skæbne med mange planetariske Legemer i Uniøverset. En heftig Sommers Blomstring følges af en Isvinter. Og den, som befinder sig i Dødens Rige, kan aldrig vide, om han atter skal blomstre. Erindringer om Fortids Storhed og glimrende Magt drager som døde Blodlegemer gennem vort Aarenet. Ogsaa i Verdenskredsløbet er der saadanne Rester af afdøde Storheder, som i tomme Tider plager Menneskenes Bevidsthed og vækker vor Feber efter en svunden Glorie. Men pludselig er det gamle glemt, afløst af en moderne Skabens inderligere Pragt. Netop: pludselig glemt.*

I. En heftig Sommers Blomstring. 1887-1901

Det er kendt, at Claussen i månederne omkring årsskiftet 1887–1888 oplevede et digterisk gennembrud, og det er ligeledes kendt, at dette gennembrud havde sin baggrund i bruddet med hans daværende forlovede Anna Cathrine Christensen. Han kunne ikke komme nogen vegne med hende i virkeligheden,

men kunne så med desto større lyst drømme om hende i erindringer. Skønt skrevet betydeligt senere beskriver *Første Kys* i den oprindelige udformning (se DV IV 175) forholdet:

*Tit krummer mine Fingre sig endnu
som var jeg Anatom og kom ihu,
at jeg fik ikke Evas Ribben talt,
da hendes Hjærte trøstet mig for alt.*

Den hæmmede kærlighed åbnede således for en række indsigter af erotisk, politisk, religiøs og filosofisk art, der nu på en frugtbar og personlig måde kunne forbinde sig med det i tiden, der hidtil kun havde været mere eller mindre konventionelt tilgængeligt tankegods. Tilværelsen samlede sig til et slags hele – og som en *ung nyfalden Seraf*, en *Lucifer* (Lø 135), begyndte den utålmodige sin gennemstrejning af den ydre og indre verden.

Klangbunden for det hele var han ikke i tvivl om. Dristigt kan han i koncept til et brev til *Venner paa Østerbro* af 12.8. 1892 hævde – apropos en diskussion, de har haft aftenen i forvejen: *hvilken Lykke det er for en Mand, at en Kvinde Kærlighed (. . .) har sine Grænser og sit Ophør. Det kunde synes en Fryd at leve sine Dage til Ende med god Vin, med en slank Baad og med én Kvinde Elskov* – udtrykkene henviser til brevets udgangspunkt: et kinesisk ordsprog, *Men det er en langt stoltere Lykke at bære paa en eneste, u gengældt Følelse, der bor i os som en stedse bankende Uro, uden at vi dog nogen Sinde begærer dens Tilfredsstillelse. En saadan Følelse er hos den, som er hærdet, en aldrig standset Dampkeddel, ved hvis Kraft han i Følge sin Vilje kan føre sit Skib, hvorhen han lyster (. . .)*. Det fremgår, at Claussen har brugt megen Tid til at vinde denne *Styrke og Hærdning* – og trods brevets skæmtende tone er det også klart, at han her *har talt som Prædikerens Bog*. Med sit *„übergrosses Herz“* drager han tilbage til sit frivillige eksil i Nyborg med denne afskeds salut: *Det kinesiske Ordsprog burde hedde: „Den, der kan undvære god Vin, slanke Baade og en ung Kvinde Elskov hører med til de sande*

udødelige" (Acc. 1981/143 B2 (1)).

Brevet, der som åndeligt husholdningsregnskab ellers er kontant nok, viser to bevægelser: en tilbagetrækning fra en for nær og for kortsigtet tilfredsstillelse overfor en stærkere og mere varig, der åbner sig ud mod en omverden med dennes krav og udfordringer.

Om disse udfordringer handler to artikler, som stod at læse i det nyoprettede, radikale dagblad *København* 10. og 11.2. 1892: *Hvad Menneskene tror paa* I og II – og som skal bruges som dækkende udtryk for denne første periodes livsholdning (1887–1892; jf. *Dj* III 168, *Fa* V 147, *He* VI 157, *TB* VII 59 og 70 og *Hø* VII 217).

Claussen forsvarer her – som andetsteds – Georg Brandes og *Fritænkeriet* eller *Luciferdyrkelsen* i anledning af nogle angreb fra grundtvigiansk og teologisk side. Det interessante er nu, at han ser sin egen stræben – omend i det små – spejlet i Brandes' skæbne og hidtidige forfatterskab. Dette fremgår tydeligst af en koncept til et brev, der rummer Claussens tak til Brandes for dennes lykønskning 12.9.1915: *Men det universelle i Deres Aand, det fremmede, nye, mangfoldig befrugtende i Hovedstrømningerne havde svaret til mit Væsens Trang, saa jeg ikke havde Plads til noget Pedanteri* (: i form af opger med *det hos Dem, som i strængeste Forstand var deres Slægtleds Skole*). *Hvad der betegner den nye Lyrik er vel det samme verdensomfattende Begær, som er Hovedstrømningernes – iklædt Farvenuancer og stemt i Halotoner af hjemlig Oprindelse*. Brandes var således den, der rummede først og rummede mest (jf. i øvrigt *Tr* II 296 ff., *He* VI 164, bd. VIII's kommentarer samt digte i bd. IX).

Herudover kan der være grund til at nævne Brandes' Nietzsche-forelæsninger fra foråret 1888, som Claussen kan have overværet, og som blev udgivet i *Tilskueren* 1889 som en afhandling om *Aristokratisk Radikalisme*. I forbindelse hermed må nævnes artiklen i *Tilskueren* 1890: *Det store Menneske, Kulturens Kilde*, udgivet som svar i debatten med Harald Høffding; givet er det, at Claussens to store artikler ved deres ho-

vedtanke og ned til enkeltudtryk lægger sig tæt op af den Brandes, som Brandesforskningen nu ikke mere er tilbøjelig til ensidigt at fremhæve som naturalist (se f. eks. Sven Møller Kristensen: *Georg Brandes. Kritiker, liberalisten, humanisten* (1980) p. 158).

Som Brandes er Claussen anlagt for det *heroiske*: de kræfter, der vover at sætte sig op mod vanetænken, fordomme og øvrig konvientiens. Det er nærliggende at citere Brandes selv: (. . .) *det Højeste, Mennesket kan naa, er et heroisk Liv, et, i hvilket der kæmpes med de største Vanskeligheder for Noget, som paa en eller anden Maade kommer alle tilgode.* (. . .) (*Essays. Fremmede Personligheder* (1889) p. 168-169). En af disse *Vanskeligheder* er – efter begges opfattelse, men ordene er nu Claussens – kristendommen, som altfor længe har vidst at tæmme og hæmme *Menneskets inderste Trang, Drømmen, Begæret, Længslen efter den reneste Skønhed i vor jordiske Tilværelse. Men fra den graa Oldtid [har der altid været] to Idealer, der er de evige Kilder til ung Genfødsel i Slægten: Kærlighed og Geni! En Art Luciferdyrkelse, der staar over alle Religioner. Troen paa Kærlighed og Troen paa Geni – Ordet taget i den rummeligste Betydning: Eone, sejrende Dygtighed – er Menneskehedens ældgamle Fritænkeri. I fortsættelsen, der fremhæver *Renæssancen* og dennes Kristusopfattelse, følger Claussen også sin læremester: Og i den kristne Religion, som hverken tillader Kærlighed eller Geni, har dette Fritænkeri med den store Renæssance fejret sine stolteste Triumfer. Renæssancen, da store Kunstnere fremstillede Kristus og Legenden paa en saa fri, menneskelig Maade, at det nu vilde dømmes som Bespottelse! (. . .) Derfor bliver det dette Fritænkeri, hvor Mennesket skaber sine Guder i sit eget Billede (. . .) – som medfører den Strøm af evig ung Renæssance, nyt Liv, ny Dygtighed, ny Skønhed, Menneskeheden altid drømmer om. Og han slutter dette sit første indlæg: *Luciferdyrkelsen betyder i Danmark en Kultus af Kærlighed og Geni.**

Om dette *vita nuova* handler f. eks. *Linge Bander*, ja, forfatterens alter ego Erik Kølby lovpriser det direkte i en af sine

taler (UB 2, 164-167); det er motiv for den lyrik, Claussen i *Foraarstaler* (p. 39) bestemmer som *indviet Poesi*, gennemtrængt som den er af en *Følelse af hellig Grund*, ligesom optegnelser i notesbøgerne kredser i disse tankebaner.

Nietzsche-påvirkningen ses tydeligt i artiklen fra den 11.2., hvor Claussen fortsætter: *Der er ikke, hvad alle Undermenneskene (læs: teologerne) vil kalde noget „overmenneskeligt“ i Drømmen om Geni og Kærlighed. Den er Livs begæret selv hos den fattige og mest ulærde. Vil man vide, hvad det er for Erindringer, den ganske almindelige Mand gemmer og husker, da er det Erindringen om, hvorledes han en Gang uventet lagde sin Duelighed for Dagen, eller hvorledes hans Følelser en Gang strømmede over. Og den, der er fattigst paa disse Drømme, er ogsaa den tørveligste og unyttigste i et Samfund. (. . .) Hvis vi duer til noget, tror vi mere end hidtil paa Menneskets Ævne til at overgaa sig selv, og vi tager Afsked med den elendige danske Besindighed (. . .) denne forskræmte Moderation (. . .), der vil hæmme vore ædlestes Ævner til at skabe ny Virkelighed, ny Skønhed, nye Guder. Man mindes en optegnelse fra 1894: Ved bestandig at overgaa Lovene skabes de nye Typer (jf. Dj III 184). Samtidig tager Claussen afstand fra den pessimistiske ånd, der præger en naturalistisk Litteratur (. . .). En Digtning, som paa Baggrund af Samfundslovenes Ubønhørighed skildrer lutter Mennesker, som der intet sker med, svarer ligesaa lidt som Religionen til Menneskets væsentligste Trang.*

Artiklerne er de nærmeste udtryk for Claussens personlige og kunstneriske ståsted i disse år. Brandes-indflydelsen er åbenbar – og den rummer altså ligeledes træk fra Nietzsche's tænkning, der også i det senere forfatterskab sætter sine spor. Begrebet *Umwertung aller Werte* f. eks. genfindes både som begreb (jf. DO 41) og som billede („omvæntning“) i en del artikler og digte fra det ny århundrede. Sandsynligvis har Brandes imidlertid også formidlet en anden forfatter: Baudelaire. Han omtaler ham allerede i sin afhandling om Aarestrup fra 1877, der blev optrykt som indledning til F. L. Liebenbergs udgave af Aarestrups *Samlede Digte*, den udgave som Claussen

ejede. Desuden i anden udgaven af *Emigrantlitteraturen* (1877) samt i *Den romantiske Skole i Frankrig* (1882) – ganske vist uden større entusiasme, men de yderst kortfattede karakteristikker kan have ramt noget centralt hos Claussen. Dette forhold skal ikke nærmere uddybes her, hvor det må være tilstrækkeligt at henvise til kommentaren i bind VIII. Det skal kun fremhæves, at en mere rendyrket og radikal Luciferdyrkelse end den, som ses i oversættelsen *Bøn* med efterfølgende betragtning, vel knapt kan tænkes.

Brandes er virkelig den, der rummede først og rummede mest, men det er da også klart, at begreberne *Kærlighed* og *Geni*, hvor *Geni* er synonymt med det senere begreb *Heroica* og svarer til Silvios brobyggerdrømme (jf. *He* VI 157), er Claussens egen udmøntning af det, som har afgørende og blivende værdi for ham. Af begrebsparret udspringer således en bestemt figurkonstellation: Lucifer, Djævelen, Pan, Dionysos – med modsat køn: Afrodite – på den ene side, og på den anden side: Kristus, Jesus, Apollon – Proserpina, Venus Urania, Artemis eller Diana (jf. f. eks. ungdomsdigtene i *TB* VII). Forfatterens bestræbelse kan da med en voldsom forenkling sammenlignes med renessancens forsøg på at forene hedensk og kristent eller udtrykkes med disse linier fra *Hexameter-Hymne til Pan og Giovanni* fra *Heroica*:

Og vor Gud er ej svag – „En Afgud er intet i Verden”!
Nej, det er Aanden, som bygged Naturrigets tusind Kapeller,
Sødmen i Hjerternes Hjerte ... hvor Pan og den lidende Kristus
hjælper hinanden i Nød for at sidde tilbords hos Gudsmoder.

Forestillingerne om Pan og Messias ses f. eks. også udtrykt i det i *Fa* V s. 140 citerede brev til Chr. Rimestad, mens et tidligt og måske mere anskueligt udtryk for de samme tanker rummes i fabeln *Kristus og Djævelen* (*Kbh.* 19.2.1892; senere optr. i *MK*, jf. *Pi* II 184 og *DV* IV 178).

Med sit *Livsbegehær* føler den unge Claussen: at han som en anden lysbringer kan videregive mennesker ny viden, nyt liv;

i sin Forsagelse, der i det dulgte og al stiltfærdighed korresponderer med den lidende Kristus' almægtige kærlighed, der holder sit Begær rent: at han ofrer sig i en højere sags eller enheds interesse.

At denne dobbeltholdning imidlertid har sine omkostninger, herom vidner den lille historie *Don Juan, en ung blond Mand* (Lø 34 ff., først trykt i Kbh. 28.10.1891). Don Juan er blevet forfaren i alle former for kærlighed og *kan tænke det i bevægede Billeder, prænte det i sær dirrende Tale*. Denne evne skylder han sin Første og Sidste, hende, der er blevet den rytme i hans pulsslag, som han har søgt hos kvinder siden. Hun har saæet Valmuen i mit brogede Hjerte – og han vil nu besaa alle mine Agre med Valmuer (. . .). *Det er Gift, hendes Gift, Giften imod hende. Billedet af denne ene Kvinde har udbrændt alle andre Billeder af mine Organer. Som Svampen gennemvæver og opæder et Træ, har hun fyldt mig, hullet og gydt sin Draabe-Gift i hver Pore af min Tanke (. . .): Og derfor elsker jeg det forfaldne, mosgroede, længe forglemte, fordi jeg selv er ormstukken af hendes Minde, fordærvet af hendes Sødme, som jeg savner. (. . .) ingen Dæmon kan befinde sig bedre i sit mørke Rige.*

I 1891 kan fordærvet endnu have sin sødme, men som det er bekendt, var drømmen om den eneste efterhånden blevet til en drøm om en drøm, der gradvis havde fortæret al energi og inspiration. Nietzsche har meget rammende karakteriseret processen: *Kunstnerne er ikke mennesker af stor lidenskab, hvad de så end måtte bilde sig og os ind. Og det af to grunde: de mangler skam for sig selv (de betragter sig selv mens de lever; de belurer sig selv, de er for nysgerrige) og de mangler også blufærdighed over for de store lidenskaber (dem udbytter de som artister). For det andet misunder deres vampyr, deres talent, dem for det meste en sådan bortøden af kraft, som kaldes lidenskab. – Med et talent er man også sit talents offer: man lever under sit talents vampyri.*

Man bliver ikke færdig med sin lidenskab ved at man giver en fremstilling af den: tværtimod, man er færdig med den når

man fremstiller den (. . .) (cit. efter Jørgen Hass: *Illusionens filosofi. Studier i Nietzsches firser-manuskripter*, 1982, p. 123).

Fordærvet, lureriet, udbytteriet og forbruget af de lidenskaber, der normalt investeres i hverdagslivets sammenhænge, er tilbagevendende motiver i disse år. I indledningens Mallarmé-citat tales der om at *fortære* indtryk fra sanseverdenen, men altså også om, at denne tilintetgørelsesproces er kunstnerisk befriende. Claussen taler selv om sit *Tab af Nivøitet* (1892–1893), og som et mere ærligt menneske, end Nietzsche-citatet postulerer på kunstnerens vegne, var han også godt på vej til at opgive sit skriveri, da han ikke kunne forbinde drømmen om virkeligheden med virkeligheden selv (jf. s. 355). Mødet med og forelskelsen i Karen Topsøe satte imidlertid endnu engang de gamle kræfter i bevægelse, men i trods mod processen og p. g. a. et afvist frieri begav Claussen sig i januar 1894 til Italien – som Silvio i *Valfart* drevet af trangen til ikke at anerkende nogen nødvendighed, uden at denne samtidig skulle kunne tåle bevidsthedens lys og anerkendelse. Et hidtil utrykt digt fra Rom 5.5.94 kan passende på sin egen underfundige måde forklare dette nærmere; det hedder *Raad til en Kvinde fra det syttende Aarhundrede*:

*Græs og Grønsvær, hvor vi træder,
alle ømme Ønsker tændt,
Kærlighed i hvide Klæder
mod et luftblaat Firmament.*

*Svimlende ved Himlens Porte
vil et altfor jordisk Krav
strække os tilintetgjorte
paa vor unge Elskovs Grav.*

*Kvinde blues! – ej at skues
taaler Livets skønne Gud.*

Ung og vældig – som tilfældig –
hævder skæmtvis han sit Bud

og velsigner vore Fjed,
naar vor Afmagt, mens vi længes,
ganske skjules, gennemtrænges
af en ung Forelskethed.

(s. 34)

Mindre underfundig er den optegnelse, som ligger til grund for digtet, som forklarer den beskrevne balancegang, der tilgodeser både højt og lavt – og som er nødvendig, hvis både de jordiske og de himmelske magter skal tilfredsstilles: . . . *Mands og Kvindes Hengivelse er en altfor tarvelig Ting til at være. Afslutningen paa Kærlighedsproblemet – det højeste af Kærlighed, ja den er i sig selv en saa lav og forvreden Glæde, at det kunde tænkes som Helligbrøde vilde man forstyrre sin Kærligheds udelte simple Klædebon dermed. Kærligheden er en Forklarelse, to Sjæles Mættethed af den samme, kunstneriske (?) Idealisering, en unaturlig Tilstand. – –*

Og dog er Hengivelsen uundværlig for det højeste i Kærlighed. Den er det højeste, d. v. s. stundum, naar den indtræffer tilfældig, og naar den er gennemtrængt, næsten skjult af de tos Forelskethed (Nks 1340, 8°, VII, 33).

På dette tidspunkt i sin dannelsesrejse var Claussen nu nok så hårdt trængt, men altså utilbøjelig til at anerkende nogle love eller nogen nødvendighed, før den kunne kaldes *skøn* – og hvad han mener dermed, og hvilke *fortvølede Beslutninger* og *stundum dybsindige Meninger*, der udsprang heraf, ja – det kan man som nævnt læse om i hans klogeste bog *Valfart*. Foreløbig må han i et brev til Karen Topsøe (19.1.1894) *med Forbauselse* se på sit *nuværende*, i *Deres Omgang fordærvede* (*Antikstil: forædlede*) „Jeg“ og i et senere fra Siena 1.4.1894 overfor hende, der er en *saa stærk Fornægter af Kærligheden* (*i dens grovere Form? eller finere? eller i begge?*), måtte nøjes med at tale om blot at kende *Vunderne og deres Vellyst* (breve på Det kgl. Bibliotek, 1983).

Hvad det *fordærvede* jeg, der i nietscheansk forstand sætter sig ud over lovene, hvis de gør ham ringere, videre oplevede, kan kun kort skitseres her. Brevet til Johs. Jørgensen, citeret *DJ* III 208 f., strejfer det: *Vilde vi mon hellere leve i den adækvate Legemlighed end at vove det højeste, det frygteligste? (. . .) Jeg vil i denne Forbindelse understrege, at jeg ikke gjorde mig til Fornægter af Sansernes Betydning . . . langt fra! De var Varmeledninger eller Straalekastere i Aandsdiktaturet. (. . .) Heller ikke [livets love] vilde jeg respektere ubeset – hvis de gjorde mig ringere – saa hellere gaa i Fordærvelse. Og ud af dette vil du stemple mig som Fordærvelsens Elsker. Der sluttes saaledes forbindelse mellem krop og ånd: ydre og indre glider sammen – uden at nogen naturlove krænkes eller fortrænges. Dette sker i *Valfart* for Silvio ved mødet med Clara (jf. tids-tavlen og oplysninger *Pi* II 180) – og han siger herom med adresse til sin katolske ven, der er gået i kloster: *jeg, der tror paa en Slags aandelig Verdensorden, hvor det naturlige, dagligdags Tilfælde indeholder langt større Vidundere: Sjæle knyttes til Sjæle, Traade, der synes sammenfiltrede, delte, redes pludselig og viser sig som et eneste Stykke – jeg protesterede mod min Ven som mod en Voldsmand. (. . .) Ogsaa jeg troede mere, end jeg kunde tro paa, og det gik i Opfyldelse* (*Va* 201 f.; min understregning).*

Det tabte paradís er genvundet: jordisk krav har på den snildeste og skønneste måde vist sig at kunne forenes med den lidenskab for ordet og tegnet, som hidtil har været den dominerende tilbøjelighed hos den håbefulde brobygger – og det i kraft af den Eva, som oprindeligt satte *det hele* over *Styr* (se – *Det tabte Paradís* – s. 206).

Af mange grunde – først og fremmest p. g. a. sin tids sociale og erotiske normer – måtte Claussen krybe til korset, adlyde sine forældres krav om hjemrejse og altså forlade Clara Robinson (efternavnet usikkert p. g. a. svært tydelig skrift). Afkaldet, bruddet eller svigtet sender sine signaler ned gennem det efterfølgende forfatterskab. Med føje kan man hævde, at her har Claussen gjort sin vilje størst – og samtidig tilsyneladende

svigtet dybest. At viljen og troen var stor, viser både udgangen af bogen samt følgende uafsendte, udaterede brev til Johs. Jørgensen (Acc. 1981/143 B2 (x)):

Johs. p. p. esquire

Jeg har opfordret dig til at gøre det paa Vers, men siden al den Slethed er strømmet ind gennem din Sjæls Sluser, har Gudderne naturligvis nægtet dig Versets Gave. Livets dyndraadne Alvor – ja vær saa god behold det kun. Den kunstløse og sandfærdige Beskuelse af de menneskelige Drifter og Nødvendigheder – uden Poesiens Fortøner og blaa Slør – vær saa god, behold det kun alt sammen. Men én Ting maa du da vide: at dit eget realistiske Kød med dets Drifter, reducerede og klassificerede efter det gamle Testamente, til syvende og sidst heller kun er et forgængeligt Slør. Og hvad indeholder da mest Sandhed: den Skønhed, som jeg saa længe har attraaet og drømt, at jeg nu ser den med vidtaabne Øjne, eller den Hæslighed, som du kun behøver at aabne Hænderne for at gribe?

Ved at undertrykke min Ulystfølelse, optage den mere og mere i min Lyst som et forfriskende Urelement, har jeg naaet, at det glædelige skønne ogsaa for mig blev det varige sande. Ved at undertrykke din Lystfølelse eller ved i den altid at genkende Bebuderen af naturnødvendig Ulyst har du naaet til kun at finde Sandheden i det fattige, enkelte, hæslige. For dig blev Livets Brød altid til Stene – – Ja vær saa god; maaske din Skæbne er mere almengyldig end min. Maaske du ogsaa har Ret i, at det er min ydre, sorgfri Existens, som har gjort det muligt for mig at være det, jeg er. Men hvad har det at sige? Det var ogsaa paa Grund af bedre Livsomstændigheder, at Menneskene blev Mennesker – selv om Dyrets naturbundne Tilstand oprindelig havde mest Almengyldighed.

Foretræk Kunstløsheden, hvis du vil. Men det er tomt, usandt, uredeligt, naar den, som gaar og begræder sin egen Nøgenhed, offentlig forarges over den, som bærer Klæder.

Skriv Vers, Johs! Jeg har heldigvis en bedre Tro om dig end du selv.

*Hilsen fra et Menneske
Sophus*

Brevet, der må være fra juli 1894, er citeret i sin fulde udstrækning, da det peger på flere afgørende forhold. For det første viser det tydeligt vekselvirkningen mellem et privat lidenskabsrum og et dermed forbundet offentligt tegnunivers. For det andet belyser det en afstandtagen til den naturalistiske doktrin kun at se dyret i mennesket, for det tredje, at Claussen tilsyneladende her har nået, hvad han altid har stræbt efter: *at det glædelige skønne ogsaa for [ham] blev det varige sande.*

Med denne tillid drog Claussen da hjem oktober 1894, genoptog forbindelsen med Karen Topsøe, nu styrket i sin overbevisning om, at drømmen kunne huses i jordisk klædebon. Men han skulle blive klogere; trods al vilje og gode forsæt: bl. a. udgivelsen af en række bøger på kort tid, forenet med et flittigt og ambitiøst redaktionsarbejde på *Lolland-Falsters Folketidende*, ægteskab med sin tidligere forlovede fra Horsens (1896) og familiedannelse, stod han ved indgangen til det ny århundrede som en mand ribbet for al den glæde ved og fortvælning til tilværelsen, som de foregående sider dog har vidnet om. Tilstanden har han karakteriseret i følgende linier fra 1902:

*Det hændte ved Aarhundredets Slutning Brydning,
at Livet med ét blev berøvet enhver alvorlig Betydning,*

*at Livet for og den, der skulde begynde,
stod plukket for hele sin Højtid og afklædt sin skjuleste Ynde.*

*Og den, som har mistet al Glæde ved Tingenes Orden,
han finder
den ikke i Bøger og ikke i Vin eller Kvinder.*
(s. 225)

II. I Dødens Rige. 1901-1917

Tabet har – ikke uventet – med Sophus Claussens digteriske praksis at gøre. Hverdag, vaner, alder og tidens pres – det være sig af økonomisk eller ideologisk art – lægger efterhånden en uigennemtrængelig hinde hen over selv de mest lysende oplevelser og erfaringer – men når Claussen i 1902 dels går i bogstaveligt og åndeligt eksil ved at rejse tilbage til Italien og samtidig håber, at han kan *skrive Tilværelsen sammen igen* (jf. Pi II 141), har man en vemodig-klar fornemmelse af, at han nu er for sent ude.

I *Foraarstaler* nævner han selv, at *en ny eksperimenterende og profan Tone brød ind i mit Paradis, det var Livet, der ikke vilde forliges med mine æoliske Harper og gav dæmoniske Toner fra sig. Det var Poesien, der forlangte at blive til Virkelighed, ikke blot i et enkelt, men i alle Forhold*. Igen opfattes den personlige skæbne som symbolsk, desillusionen og splittelsen slår mægtigt ud i sindet og udvides til at omfatte også tiden: *og Verden blev gal, som den skal tilsidst*. Den indviede poesi afløses af en *profan*, måske har Claussen haft William Blakes *Songs of Innocence* og *Songs of Experience* i tankerne – under alle omstændigheder: eksperimenterne samles i Claussens mest énstrengede og yderliggående bog *Djævlerier*, hvor himlen er afløst af helvede; helvede bliver til, når livet bliver ondt. Og her kan Claussen også møde bekræftelse hos Baudelaire, hvis „*Helvedsblomster*“ indeholder samme elementer af *ydre Forvitring* og *indre Opløsning, Nag, Bekymringer, mod hvilke man væbner sig med Glæder og Rus* (. . .). *Ørnereden er en Øglerede* (Lø 145 og 150).

Det er nu almindeligt at tage Claussen på ordet, når han hævder: *Havde jeg ikke al min Tid maattet kæmpe en Kamp med det mest fordjævede Publikum, vilde jeg til Danmarks Pris være bleven et Rør, hvori Toner fødes næsten af sig selv . . . Man vilde saaledes fra min Forfatterhaand aldrig have set et bind „Djævlerier“* (. . .) (NkS 2732, 2°, I) – og kampen mod det fordjævede publikum skal da heller ikke underkendes, jf.

blot efterskrifternes kongerække af eksempler på uforstand. Og det købedygtige, driftige borgerskab havde heller ikke brug for en poet af Claussens støbning. Dog forekommer det rigtigere, når Claussen i et andet og tidligere citat fastslår, at *Ulykken er ikke at søge udenfor Mennesket. Ulykken findes i Mennesket selv* (. . .) *altfor sent indser den frysende Oprører, at det er imod sig selv, han bør rette sin anarkistiske Dolk*. Og smst.: *Jeg ved det efterhaanden saa godt: i alle mine Ulykker har jeg selv været Skyld og er det endnu den Dag i Dag* (jf. DV IV 155 og 163).

Det kan altså være rimeligt at søge årsagen til denne skyldfølelse, og det er nærliggende at søge den i bevidstheden med dens lidenskab for ordet, som denne og de andre efterskrifter har forsøgt at påvise som den *dybeste* retningsgiver i Claussens skæbne. I et notat fra 6.2.1907 har Claussen nogle betragtninger over *le sens mental*, som endnu hos de fleste kun er svagt udviklet. *Jeg taler til dens Ære. Jeg som skal værge mig mod Sansernes Pøbel* (. . .) *med den sjette Sans* (NkS 1340, 8°, X, 54). Foreningen af højt og lavt hos en Clara er på nuværende tidspunkt et syn, hvis skær er gledet ned bag horisonten, og i stedet for en sjette sans stiger nu de dæmoner frem, som afkald og hævninger ikke mere kan trænge tilbage. Det går her, som det gik den splittede Erik Kølby, hvor det om Fru Kruses kusiner hedder: *Og Gruppen søulmede op i hans Fantasi med et Skær som af Helvedes Flamme* og andetsteds: *Andres Fred overlod hun (: Margrete) derimod til, hvad Djævlene vilde indgive én* (UB 2 147 og 249).

Dette er den ene type djævlerier, som indfinder sig i det hus, som det hovmodige digterjag har holdt fejret og prydet. Den frygtede dobbelthed, som poesien og den skønne illusion tidligere havde kunnet lægge sit fine, blå slør over, viser nu sit grinende ansigt. *Djævlerier* kan opfattes som en sidste exorcisme, inden spilfægteriet opgives.

Den anden type djævlerier repræsenteres af de statelige kvinder *Afrodite*, *Dronningen af Saba*, slagnetæmmersken *Miss Wanda* og

*hun den vellystige-brune,
som jeg forskød i et Lune
hun knejser saa stolt – hendes yppige Haar
som et Net af Slanger om Lænderne slaar
(DV IV 184; jf. faksimilegengivelsen s. 327)*

Der er her tale om den Clara-skikkelse, om hvem det i *Valfart* hed: *Uden Frygt for Slanger strækker jeg mig efter Frokost ved Fru Claras Side (. . .) Jeg, som i min første Ungdom havde en syg Frygt for Slanger, og, naar jeg havde forladt min unge, yndige Veninde, hver Nat drømte, at min Seng var omspændt af Hugorme* (jf. UB 2 297). Denne kvindetype er bærer af en ukorrumpert form for seksualitet, som Claussen nu kan forherlige – men som han ikke kan træde i et egentligt forhold til – og derfor netop må flygte for:

*Jeg kyssed hende længe uden Anger . . .
men maatte flygte over Hals og Hoved
– for ej at blive bidt af hendes Slanger.
(DV IV 73)*

Det kom der ud af *Højsangen* – og tilbage blev en beskæmmet Salomon, der efter udgivelsen af dette regnskab for en længere årrække forholdt sig tavs – sammen med *sin bitre Eftertanke*. „Sprængtheden“ er en truende realitet, og det er begribeligt og gribende, når den person, der ellers aldrig har skiltet med natsiden af sit talent, på dette tidspunkt taler om *virkelig Nedslaaethed* (jf. DV IV 154 og f. eks. visse af de utrykte digte). Nu hedder det om kærlighedsmødet og forholdet mellem menneske og natur:

*Vi kom i den susende kolde Nat
en Mand og en Kvinde til dette Krat,
hvor tavse Træer, forsamlet til Møde
omkring en Dam – os spotted til døde*

Vor Grublen og Uro var dem imod,
der kun havde Tanke for at slaa Rod.
Veninden fortalte med sorgfulde Fagter
vi kæmper stundum mod evige Magter

Ja Vindene jog os, og Træerne slog os
en sælsom Stilhed tilsidst betog os
(. . .)

(Udk. til *Træerne*, Fa V 134 f.)

III. En moderne Skabens inderligere Prag. 1917-1931

Sophus Claussen havde jo tidligere ofte været i tvivl om sin digtnings berettigelse og sin udviklings almengyldighed – som sagt to sider af samme sag. Livsteorien – og han beklager undertiden, at hans kunst fattes flere tanker og teorier – at "et er i alle", en teori, som han mener udtrykt hos Georg Brandes i en Bemærkning om en „Kæmpesjæl“, der kan findes selv hos de aandelig smaa og rendyrkes – af en Digter (NKS 1340, 8°, IX, 45), havde han med bitterhed måttet forkaste allerede o. 1903-1904, hvad udkastet til *Træerne* illustrerer tilstrækkelig godt. Hans *Virkelighedstroskab* [forbød ham] at fremmane *Paradiser*, som desværre ikke [fandtes]. Jeg har selv bødet, og endnu bløder jeg for min stærke Tro paa Uvirkeligheder. Jeg tør ikke lære andre at ligne mig. (. . .) Det er /var. var derfor passende at opgive /var. at jeg for ti Aar siden opgav Poesien – med tanke på det første pariserår (jf. f. eks. *Digterens Endeligt* 25.3.1893, DV IV 38), men med vægten på det andet pariserophold 1903 (NKS 1340, 8°, IX 43).

Med verdenskrigen ændrer han nu igen position. I sin ungdom troede han ved *lønlig Traade* at staa i *Forbindelse med Tidens nyeste profetiske Viden* – og dette kunstneridealistiske synspunkt tilkendes nu rang og vægt på ny. Fantasien rehabiliteres – i hvert fald udadtil, hvad en række citater passende kan vise:

I et tilbageblik på 90'erne (jf. NÅ I 118) hedder det om tidens lyrikere, som *traadte ud af Ensemblet som Jeger: I Halvfemsene gik det op for os, at Personlighederne – eller Sjælene – trods alt er store hemmelighedsfulde Magter, som betvinger Masserne. Vi kunde ikke sætte os op imod dette. Jeg er overbevist om, at der intet var at stille op. Verdenskrigen har mer end noget andet overbevist mig. Jeg føler ganske bestemt, at Europa er som et Krater, hvor alle de smaa levende og tænkende Organismer til enhver Tid, paa deres forskellige Maade, kun udtrykker den vulkanske Kraft og Spænding, som gennemfører den store fælles Troløshøj* (NkS 2732, 2°, I, 10). Claussen forestiller sig helt tydeligt sit jeg som *medium* for fælles love, og det destruktive, ormædte og fordærvede i jeg'et omtolkes som tegn for og varsler om lignende kræfter i samfundet. Gennem nedbrydningen og sammenbruddet vil nye helheder genopstå: *En anden Tid og Verden, som allerede fandtes paa en eller anden Maade – om blot i et Shakespearesk Glimt – maatte findes og maatte vedtages at være til, ikke af Rigsforsamlinger eller Tribunaler, men som i Aandernes Raad. Tiden var mættet med en bitter og vild Sødme og med store Syner, lige til den største Krig udbrud* (Lø 171). Derfor måtte disse frygtelige Blodaar ikke blot (...) hilses som den fortoivlede Tilbagevenden til Slægters tusindaarige Fornedrelse, men som *Gyset, før Morgenrøden gaar op over Europa* (anm. af Helge Rode: *Krig og Aand, Sort paa Hvidt* 10.1.1918; optr. DO 137). Og således sker det, at anelsen og forestillingsevnen indsættes i deres gamle rettigheder: *pludselig er det gamle glemt, afløst af en moderne Skabens inderligere Pragt*.

Det private jeg er for længst begravet i sin kiste, til gengæld er kunstnerjeg'ets mentale sans efterhånden udviklet til et så fintmærkende organ, at det kan konkurrere med *Røntgenstrålerne, den traadløse Telegrafering og det røde Lys*. Han omtaler – omend med forbehold – således sin „*Fremsynethed*“ (...) *med den Hensigt at hævide Sikkerheden i den digteriske Intuition* (...) (Udat. koncept til brev til Th. Lind i Acc. 1981/143 B2 (1)) – og vender tilbage til den opfattelse af grundtanken i

forfatterskabet, at *Liv et og Drømmen overhovedet er* (. . .) som *de to Poler i en Elipse – den ene kan ikke være til uden den anden. Det sande og det skønne er kun to Udtryk for samme Virkelighed* (brev til K. K. Nicolaisen 7.2.1915; NKS 4090, 4°). Hvad han forstår ved denne virkelighed (*en større Realitet*), kan man læse udførligere om i essayet *Jeg vil ikke være Religionsstifter i Foraarstaler*. Forudsætningerne for denne re-stituering af værdier, som den unge Claussen også forlod sig på, må skitseres – samtidig med, at de forskydninger og den usikkerhed og tvivl, som også findes i denne sidste fase af hans livsforløb, må trækkes frem for at mildne det lys, som ellers hviler nok så grelt over den imponante digterprofet.

Nu som tidligere støtter Claussen sig til det livsprincip at have *Flere Længsler end Tilfredsstillelser* (NKS 1340, 8°, X, 54). Som han formulerede det i 1905: *Der gemmes i den skønneste Forsagelse et Gran Vellyst* (. . .). *Hvorfor skulde den hel-lige Franciscus ellers bruge det Udtryk, at han tog Fattigdommen til Ægte?* (NKS 1340, 8°, X, 50; jf. *Fa V* 151). Når han nu fejrer sine tavse fester – *men jeg fejred dem i Ord* – har han en ny muse ved sin side som *Medhjælp til at være hos Digteren ved de højeste Begivenheder, hvor de virkelige Kvinder ikke strakte til* (*He VI* 63). Hendes navn er *Fantasia*, og om deres møde kunne man benytte følgende lille, hidtil utrykte digt:

*I en Klit
langt fra mit og dit
vil vi mødes
vil vi glemme, at vi ødes
og vor Kraft er slidt*

*i en sandren, sammenføgen
øde Klit.*

(s. 63)

De menneskelige sammenhænge, det borgerlige samfund nor-

malt funderes på, har Claussen lagt bag sig, *glem*t eller fortrængt, om man vil – som verdenskrigens ild – efter hans mening – havde udslettet vesterlandets gængse, hævdvundne normer og moralbegreber. Digteren sætter nu sin lid til, at nye, stærkere og renere værdier vil bryde frem i denne nulpunkt-situation (jf. klitbilledet) – og ved sin side har han sin fantasi, der med føje nu kan anskues som et indkorporeret, langsomt udviklet kvindeligt element i psyken. *Fantasia* er årsagen til: *at jeg havde Bevidsthed om den nye Tid, en samlet Følelse af Verdens Virken og Vilje, aabenbaret i mig af min egen Sans* (He VI 62). I *Imperia* – og andre kunne nævnes, f. eks. *Dronningen i Thule* – går Claussen endog så vidt at identificere sig med *Jordmassens Dronning*:

*Kold for de Levendes Optog og Danse
drømmer jeg evig om Urelementets Musik.*
(DV IV 99 f.)

Hvis dette kuldecenter i ham selv befrugtes af ilden, opstår de nye sange, der alene kan give livet mening. Samtidig ses det – de senere hexameterdigte er bedre eksempler på det – at det erotiske nu udstrækkes til at dække den grundlæggende lov i verdensordenen:

Alt er unyttigt undtagen vor Skælven.

Igen: hvad der er drivkraften i ham selv, er også drivkraften i universet. Skaberkraften på godt og ondt er altings ophav – og digteren altså dens profet. Om kulden og ilden hedder det andetsteds, at der her er tale om *et væggende Modsætningsforhold, hvoraf Skaberbrunsten spirer frem med den Lyst eller ira quæ facit versus* (Fa V 140).

Ud af denne selvavlen håber kunstneren da, at den nye verdensorden vil fødes: den så hæftigt begærede *nye Gotik*:

*Hun har kaldt mig selv til Profet
for en Verdens-Aabenbaring,*

som kun hun og jeg har set (. . .)
(He VI 111)

Med disse forestillinger – og ældre i baghovedet – må man nødvendigvis undertiden blive ramt af tvivl – og det er da også tilfældet. Digtene fra omkring verdenskrigen har deres bestemte, monumentale og jernhårde patos, men tiden efter fredsslutningen skuffede Claussen dybt – det er kendt, at han endnu en gang opgav skriveriet, nu for at hellige sig maleriet – blot et enkelt notat skal vise bagslaget: *Der er ingen Lykke mulig for mig, uden hvis Gud igen vil lade sig føde her paa Jorden og denne Gang i en Kvindes Skikkelse. Men da ville jeg ogsaa kunne digte Sange – synes det mig – som ingen drømmer om.*
(Brev til hustruen. Paris 8.6.1921)

Citatet må stå ukommenteret; i sin uhyre opdæmmede forventning belyser det dog graden af digterens forhåbninger. Og oplevede Claussen ikke *dette* under, så oplevede han med *Fantasia* ved sin side et nyt lyrisk opsving, der tog sin begyndelse o. 1917 og nåede sit højdepunkt i midten af 20'erne. Dels skrev han en række digte af ydmyg-inderlig, skæbnehengiven karakter, hvoraf de fleste dog forblev på udkaststadiet. Sin *Veninde* kan han f. eks. opfordre:

*Kom med Fryd og slaa dig ned
Billed paa Elendighed
efter alle tunge Prøver
tag den Hvile, du behøver
(. . .)*

*Sæt dig ved min Side ned
i dit Slørs Elendighed
Lær mig Kærlighed, du blide
Søster, som har lært at lide
i hver Fingerspids, hvert Led*

er der Bud om evig Fred

(s. 228)

Dels frembragte han sine anelsesfulde, besværgende hexameterhymner, der ligeledes er præget af denne nye tone af ydmyghed og taknemlighed, men samtidig også af gammeltestamentlig profetisk magt og væld.

I sin fyndagtige formulering dækker verslinierne

*Alt det skabte er af Gud
eller ikke til*

således disse sidste år (NKS 3634,4^o, V, 7. Se s. 335). Øjeblikke af mismod, tvivl, tvesyn og trængthed skal imidlertid ikke plette billedet synderligt. Han kan nok i sorte stunder spørge sig selv:

*Hvem mon jeg spiller for, hvem mon jeg taler til
her i et Øde?
Urias, Satanas! som jeg fornægter!
Er det Bedrag og Svig, jeg ser min Ungdoms Lig –
tusinde Døde!*
(Hv VII 88)

– og i *Nathvælvet* (Hv VII 92) nedskrive verdensrummet til et billigt Tivoli og fornægte ungdommens værdier:

*Mod Morgenens Gys slaar jeg Øjnene i,
der findes ej Kærlighed, ikke Geni.*

Lignende sortsyn ses hos andre kunstnere, hvis bestræbelser samler sig omkring den opgave at finde sammenhænge, enhed og orden i en verden, hvor *alle Atomer (. . .) forlanger at sættes i Frihed*. Thorkild Bjørnvigs ord om Nietzsche sammenfatter forholdet:

... Paa ham laa alt, sov han et Øjeblik
løb Jorden vild, Atom faldt fra Atom
nu Gud var død, Haardhed og Medynk, Magt

Ild, Skabelse, som før var Herrens Sag,
var hans nu! Var det uanset hans Fag,
hans Evne eller Viden, Nat og Dag ...

(Figur og Ild, 1959)

Udviklingen i forfatterskabet har imidlertid hele tiden vist disse udsving, men også et sikkert punkt herimellem – og her må man så fastholde Sophus Claussen, der selv fremhæver, at *Det væsentligste er (. . .), at bag disse tusinde Sange med deres Rim og Sindbilleder er en Hensigt, en Ro, som hos Luftsejleren, der ikke kæntrer, en Tryghed for Sjælen midt i den store Hvirvel og Rastløshed (Lø 182).*

Er det lykkedes at sætte tvivl ved denne tryghed, er det godt – Claussen gjorde det jo selv grundigt og konsekvent i en vis periode af sit liv. Er det samtidig lykkedes at vise, at digteren med vækstpunkt i *Drømmen om Kærlighed og Geni* satte person og liv ind bag forestillingerne om, at en *højeste Enhed* måtte kunne findes – ja, så er det bedre. Få har som Sophus Claussen gjort [sin] *Vilje villigt til alt stort* – hvem har i det 20. århundrede herhjemme gjort den større?